

“ТРЕТІЙ ШЛЯХ” РЕФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ШКОЛИ ТА ЙОГО ОЦІНКИ В КОНТЕКСТІ НЕОЛІБЕРАЛЬНОЇ ІДЕОЛОГІЇ

У статті подана характеристика освітніх реформ лейбористських урядів під проводом Т.Блера. Проаналізовано оцінку результатів реформ відповідно до критеріїв, що відповідають неоліберальній освітній політиці та ідеології освітніх змін.

Освітня система Великої Британії являє собою три паралельно існуючі самостійні частини, виникнення яких пов'язано з історичним минулим та політичним сьогоденням країни. Це системи освіти Англії та Уельсу, Шотландії, Північної Ірландії. Децентралізаційні процеси, що активізувалися у політичному житті Великої Британії у 90-х рр. ХХ ст., призвели до подальшого розмежування у розвитку освітніх систем, на цей раз Англії та Уельсу, що зумовлює обмеження просторового поля нашого аналізу освітніх реформ лише Англією. У інших частинах країни реформаційні процеси розвиваються своїми темпами і мають суттєві відмінності.

Для кращого розуміння специфіки подій, що відбуваються в англійській освіті сьогодні та плануються на завтра, звернемося до її недалекого минулого. Дослідники визначають чотири етапи розвитку англійського шкільництва у другій половині ХХ ст. [1, 4-10] :

1. Селективна меритократія (1944 - 1966). На цьому етапі система державної середньої освіти включала три складові: граматичну школу, сучасну школу та технічну школу. Селективність системи забезпечувалась відбором дітей на навчання до того чи іншого типу середнього навчального закладу після закінчення початкової школи. Головним критерієм відбору виступав рівень інтелектуальних здібностей дитини, що пояснює визначення цього етапу як меритократичного (від англ. meritocracy – високоінтелектуальні люди). В результаті проведення інтелектуального тестування, яке отримало назву “11+” (тестування проходили одинадцятирічні випускники початкової школи), найбільш здібних дітей направляли на навчання до граматичних шкіл, менш здібних – до технічних, яких завжди було дуже мало, а найменш здібних – до сучасних шкіл, що були найбільш масовими та давали найменш якісну, практично орієнтовану освіту.

З середини 50-х років визначення майбутнього дитини шляхом її інтелектуального тестування в 11 років стало піддаватися гострій критиці з боку батьківської та педагогічної громадськості. Особливий внесок у розвінчання пануючої на той час теорії незмінюваних інтелектуальних здібностей вніс Б.Саймон, перші твори якого з'явилися саме в цей час [17, 2] Незадоволення неможливістю дати дітям достойну освіту через великі труднощі, створювані при вступі до граматичної школи, проявляв зростаючий кількісно середній клас суспільства. Тому з кінця 50-х років у деяких навчальних округах почалися експерименти зі створенням загальноосвітніх шкіл, які об'єднували навчальні можливості усіх трьох типів шкіл.

2. Розвиток загальноосвітньої школи (comprehensive school) (1966-1979). З приходом до влади у 1964 році уряду лейбористів загальноосвітня школа отримала суттєвий розвиток, хоча, як підкреслюють сучасні критики їх освітньої політики, теоретичної розробки та повноосяжного законодавчого закріплення ця ідея так і не отримала. Міністерство освіти обмежилось циркуляром за номером 10/65, яким місцевим освітнім адміністраціям (Local education authority - LEA) наказувалось розробити проекти реорганізації шкільництва на принципах загальноосвітньої школи. Оскільки концепції загальноосвітньої школи розроблялись “на місцях”, існує велика кількість їх варіантів. У багатьох випадках зовнішня диференціація, що визначала 3-типну структуру освітньої системи на поперед-

ньому етапі її розвитку, механічно була перенесена на внутрішньо шкільний рівень нової загальноосвітньої школи [1, 5].

3. Неолібералізм (1979-1997). Процеси, що відбувалися на цьому етапі розвитку освіти мали своїм поясненням, по-перше, неоліберальну “інтелектуальну революцію” в умах англо-американської політико-економічної еліти, що асоціюється з іменами Ф.Хайєка, М.Фрідмана, Дж.Бьюкенена та деяких інших представників австрійської, чикагської та вірджинської шкіл політико-економічної думки. По-друге, вони зумовлені приходом до влади у 1979 році консервативної партії під проводом М.Тетчер, що взявши на озброєння плоди неоліберальної революції, здійснила кардинальні зміни як у сфері економічного життя країни, так і у соціальній сфері [4]. Об’єднуючою ідеєю усіх цих перетворень став перехід до ринкових механізмів регулювання усіх сфер життя суспільства. Центральне місце у законодавчому обґрунтуванні освітніх реформ посів Акт Бейкера, прийнятий у 1988 році. Освітні реформи, започатковані, а подекуди і продовжені цим Актом, згідно з логікою неоліберальної ідеології, включали як сферу пропозиції освітніх послуг, так і сферу попиту на них [18, 32-37].

У сфері *пропозиції освітніх послуг* основоположними стали такі заходи: 1) забезпечення високих стандартів якості освітньої пропозиції шляхом (а) введення Національного навчального плану, (б) національного тестування, (в) незалежної інспекції шкіл - OFSTED (у 1992 р.); 2) диференціація освітньої пропозиції шляхом (а) надання загальноосвітнім школам фінансової та адміністративної незалежності від місцевої освітньої адміністрації (LEA) шляхом надання статусу грантової школи та централізованого фінансування; (б) розвиток системи міських технологічних коледжів; (в) розширення програми “Оплачуваних навчальних місць” (Assisted Places Scheme), що передбачала фінансування державою певної кількості навчальних місць для обдарованих дітей з бідних сімей у приватних школах [7, 11-18].

Важливість запровадження нових ідей у *сфері попиту на освітні послуги* зумовлена тим, що “центрованість на споживачі” стала провідною ідеєю реформи в контексті неоліберальної ідеології. З метою його задоволення були запроваджені такі способи вибору освітніх послуг та контролю за їх якістю: 1) відміна закріплення дітей за навчальними округами, яке суттєво звужувало можливості вибору школи, та введення практики вільного вступу до будь-якої школи за бажанням батьків дитини (open enrolment) за умови наявності в ній вільних учнівських місць; 2) інформаційне забезпечення вибору школи шляхом публікації у національній пресі Порівняльних таблиць успішності шкіл, у яких результати національного тестування учнів були представлені як головний критерій якості роботи навчальних закладів; 3) визначення розміру фінансування школи кількістю учнів у ній. Такий принцип фінансування має на меті розвиток конкурентної поведінки шкіл: вони конкурують у боротьбі за учня, тобто за більший бюджет, а, отже, - за виживання; 4) запровадження місцевого менеджменту шкіл, у якому батьки отримали право приймати активну участь (складають половину всіх членів шкільної ради), зокрема вирішувати питання статусу школи (за рішенням ради школа може вимагати набуття грантового статусу), а також впливати на всі інші аспекти життя школи.

Результатом проведення консерваторами комплексу освітніх реформ стало, на оцінках їх ідеологів, створення основ ринку освітніх послуг, поява певної кількості навчальних закладів, які є “сучасними і чутливими до потреб споживача, конкурентоспроможними і гідними міжнародних порівнянь” [6, 4].

4. “Третій шлях” (1997-). З перемогою лейбористів на загальних виборах 1997 року почався новий етап розвитку її освітньої системи. Поняття “третього шляху”, введене у політичний лексикон лідером лейбористів Т.Блером [2], означає своєрідне поєднання ринкових ідеалів, проповідуваних та активно втілюваних в життя попередніми консервативними урядами, та соціал-демократичної по-

літики соціальної рівності і справедливості, традиційно характерної для лейбористів. Сам Т.Блер визначив сутність своєї політики як неолейборизм, в якому будуть мати місце “патріотизм і інтернаціоналізм”, “дух підприємництва” та “соціальна справедливість, лібералізм і соціалізм”, “нова модернізована соціал-демократія, яка характеризуватиметься підтримкою ринкової економіки, а не ринкового суспільства” [3, 2].

Ліво-радикальні критики політики “третього шляху” називають його нео-тетчеризмом, суб-тетчеризмом, підкреслюючи зраду нових лейбористів ідеалам соціалізму [12, 4-6]; праві сили, наприклад, керівні особи Інституту Адама Сміта, вважають, що ніякого третього шляху взагалі нема, є продовження ринкового курсу реформ [6]. Отже, принципові оцінки і правих і лівих сил на сутність сучасного лейборизму співпадають: це політика, в основу якої покладена неоліберальна ринкова ідеологія.

Наміри лейбористської партії щодо реформування освіти були висловлені у Маніфесті 1997 року. Вони включали шість головних напрямів діяльності:

- 1) зниження рівня наповнюваності класів до 30 учнів для дітей віком 5, 6, 7 років;
- 2) забезпечення місцями у закладах дошкільної освіти всіх дітей 4 річного віку;
- 3) боротьба з низькими стандартами шкільної освіти;
- 4) забезпечення доступу до комп'ютерних технологій;
- 5) сприяння розвитку безперервної освіти шляхом розвитку нового Університету для промисловості;
- 6) збільшення інвестицій у сферу освіти за рахунок зменшення безробіття [14, 6].

Партійні декларації, заявлені у ході виборів, були конкретизовані та легітимізовані у ряді освітніх законів, перший з яких побачив світ уже через три тижні після того, як новий уряд приступив до виконання своїх обов'язків. Вслід за цим Освітнім (Шкільним) Законом, у липні 1997 р. була опублікована Біла книга “Висока якість у школах” (White Paper “Excellence in Schools”), у якій містилось широке коло ініціатив у усіх сферах шкільної та дошкільної освіти. Головними серед них, що доповнили ідеї, висловлені в партійному маніфесті, названому вище, стали:

- підвищити досягнення учнів з мовної та числової грамотності. Розробити та запровадити Національну стратегію мовної грамотності (вересень 1998 р.) та Національну стратегію числової грамотності (вересень 1999 р.), метою яких є досягнення кожними 4-ма з п'яти учнів стандартних рівнів грамотності, порівняно з сьогоdnішніми трьома з п'яти;
- кожній школі розробити власну стратегію підвищення стандартів та нести відповідальність за їх досягнення;
- включити у Порівняльні таблиці шкільних досягнень не тільки дані щодо абсолютного рівня досягнень учнів, а й рівня їх прогресу за навчальний рік;
- в рамках програм, спрямованих на підвищення освітніх стандартів сприяти підвищенню рівня досягнень школярів, що належать до етнічних меншин та школярів зі спеціальними навчальними потребами;
- середнім школам використовувати інноваційні підходи та навчання у групах зі змішаними здібностями у тих випадках, коли воно є ефективним, однак рекомендованим є навчання у сетах (групах зі однорівневими навчальними здібностями), особливо при вивченні природничих наук, математики та мов;
- запроваджувати сімейні навчальні схеми, у яких діти та їх батьки зможуть навчатися разом (сімейні центри грамотності);
- розробити національні директиви щодо змісту та обсягу домашніх завдань школярів та створення позашкільних центрів домашньої навчальної роботи;

- припинити селекцію на підставі загальних навчальних здібностей;
- у зонах соціальної депривації створити Зони освітньої дії, що спрямовані на реалізацію спеціально розробленого комплексу навчальних цілей;
- ввести нові форми підтримки молодих учителів та підвищення кваліфікації вже працюючих;
- ввести форми навчання для директорів шкіл [8].

Чільну роль в освітніх реформах лейбористів посіла програма “Висока якість освіти в містах” (Excellence in Cities), розпочата урядом у травні 1999 року. Вона мала на меті надання кращих освітніх можливостей для дітей, що живуть у бідних міських районах (центральні райони великих міст). Програма включила сім провідних напрямів:

- 1) створення Міських освітніх центрів (до 2000 року – 30 центрів);
- 2) розвиток спеціалізованих шкіл у місцях дії програми;
- 3) запровадження в школах посади навчальних наставників (до 2000 р. – 800 одиниць, до 2004р.- 3000 одиниць) з метою зменшення рівня відсіву учнів зі школи;
- 4) створення в школах Секцій навчальної підтримки з метою роботи з тяжковиховуваними учнями без їх виключення зі школи (до 1000 секцій);
- 5) підтримка талановитих дітей як частина національної стратегії, яка включає, в рамках даної програми, створення літніх шкіл при університетах для вихідців з сімей, що не мають університетської освіти;
- 6) створення Шкіл-маяків з метою поширення кращого педагогічного досвіду шляхом наставництва, підвищення кваліфікації вчителів інших шкіл, консультування тощо. У вересні 2001 року існувало вже 1000 Шкіл-маяків, перші 75 з яких були визначені як кращі після інспекції OFSTED. До 2005 року передбачається збільшення їх кількості до 1400;
- 7) створення Зон освітньої дії (EAZ), кожна з яких включає до 20 початкових, загальноосвітніх середніх, та спеціалізованих шкіл. Метою Зон є розвиток партнерства між школою, сім’єю та приватним бізнесом. З метою підвищення освітніх стандартів Зони мають право самостійно визначати свій навчальний план [9].

У ході загальних виборів 2001 року, з яких лейбористи вийшли переможцями, були задекларовані їх подальші цілі у сфері освіти. У партійному Маніфесті 2001 року було заявлено: “Нові лейбористи переконані, що школам потрібні поступові реформаційні кроки, спрямовані на надання якісної освіти для всіх. Ми плануємо досягти радикального покращення середньої освіти, в основу якого будуть покладені наші досягнення у сфері початкової освіти. Нашою метою є повний розвиток талантів кожної дитини. Нашим планом на наступні 10 років є досягнення 50% вступу молоді до вищих навчальних закладів. Для досягнення цих планів сьогодні необхідно: 1) забезпечити набуття кожною школою свого особливого характеру (distinctive mission), включаючи розвиток спеціалізованих шкіл; 2) здійснення подальшої диверсифікації шкіл за рахунок Міських Академій та збільшення кількості релігійних шкіл різних конфесій; 3) спрямовувати більше грошей безпосередньо у розпорядження директорів шкіл, надавати більше свободи успішним школам; 4) реформувати навчальний процес для 11-14- річних дітей з метою забезпечення більш високих стандартів вивчення англійської мови, математики, природничих наук та інформаційних технологій; 5) ввести нові професійно- орієнтовані навчальні плани для учнів починаючи з 14 річного віку з розширеними можливостями проходження учнівства; 6) розширити можливості вивчення сучасних мов, музичної та фізичної освіти у початковій школі, підвищити освітні стандарти природничих дисциплін на етапі початкової освіти; 6) забезпечити якісною дошкільною освітою всіх дітей з 3 річного віку [15, 5].

Ідеї партійного Маніфесту-2001 знайшли розвиток у Освітньому Законі 2001р. та у ряді інших офіційних документів (“White Paper: Schools Achieving Success”, “Green Paper: Schools: Building on Suc-

cess”, “Green Paper: 14–19: Extending opportunities, raising standards”). Їх провідні ідеї: диверсифікація освітніх структур та змісту освіти на старшому етапі навчання, підвищення якості освіти в середній школі, задоволення освітнього попиту всіх і кожного, підтримка талантів, надання школам більшої фінансової та адміністративної незалежності, зменшення прірви між навчальними досягненнями різних соціальних та етнічних груп і статей, приватизація освітніх послуг (для неуспішних шкіл та навчальних округів - примусова).

Характеристика освітніх реформ, запроваджуваних лейбористами, та аналіз її результатів мають суттєві відмінності залежно від ідеологічних установок, з позицій яких вони здійснюються. Специфічною для неоліберального підходу до оцінки ефективності реформ, що домінує у розробників сучасних реформ, є система критеріїв, в якій успішність діяльності школи вимірюється:

- 1) кількістю та якістю отриманих результатів, а не обсягом вкладених ресурсів;
- 2) вартістю “одиниці продукції”;
- 3) кількісним розширенням “обсягу виробництва” (кількості учнів у школі);
- 4) якісним розширенням пропозиції (структурною диверсифікацією освітньої системи);
- 5) рівнем інформаційного забезпечення споживачів щодо можливостей вибору;
- 6) активізацією впливу споживача на освітній ринок;
- 7) активізацією процесу приватизації освітніх послуг.

Зупинимось на деяких характеристиках лейбористської освітньої реформи в контексті названих оціночних критеріїв.

1) *Кількість та якість отриманих результатів*. Показово, що у таких категоріях йде мова про успіхи реформи в урядових документах, наприклад, у Зеленій Книзі “Школи: Будуючись на здобутих досягненнях”:

- більше випускників початкової школи добре вміють читати та писати: 75% учнів досягли стандартів грамотності, встановлених для їх віку, порівняно з 54% - у 1996р.;
- більше випускників початкової школи добре вміють рахувати: 72% учнів досягли 4-го рівня досягнень, порівняно з 54% у 1996р.
- прогрес з математики та природничих дисциплін є найбільшим у початкових школах, що знаходяться у бідних районах країни;
- більше випускників шкіл мають 5 і більше високих оцінок у Загальному свідоцтві про середню освіту: 49,2% порівняно з 46,3 відсотків у 1998 р.;
- відсоток випускників шкіл, що мають 5 і більше високих оцінок у Загальному свідоцтві про середню освіту, зростав у минулі роки більш високими темпами серед вихідців з сімей, що займаються некваліфікованою працею, аніж в середньому по країні [10, 4-5].

2) *Вартість “одиниці продукції”*. Вартість навчання одного учня, за даними ОЕСР, зменшилась з у Великій Британії 1995 до 1998 рр. на 2%, що пояснюється, на нашу думку, відставанням обсягу бюджетних фінансувань від кількісного росту учнівського контингенту у ці роки, а не зростанням ефективності діяльності освітньої системи. [11, 60].

Більш важливим у неоліберальному контексті є порівняння ефективності державного та приватного шкільництва в аспекті вартості “одиниці продукції”. Однозначною для країн, що прагнуть здійснити, або вже здійснюють ринкові реформи в освіті є доказ більшої ефективності приватної освіти, що повинно слугувати беззаперечним доказом необхідності ідеї роздержавлення шкільництва. У випадку з Великою Британією пропоненти ринкових реформ доводять, що, оскільки вартість навчання одного учня у державній школі на 40% менша, ніж у приватній, а кількість учнів на одного вчителя на 50% більша, ніж у приватній, то більш ефективною, у фінансовому аспекті, є діяльність приватної школи [19, 15-19].

3) *Кількісне розширення "обсягу виробництва"*. Збільшення кількості учнів у школі подається як свідчення її успішної діяльності. Публікація таких показників у неоліберальних джерелах має на меті засвідчити переваги певних типів шкіл, порівняно з іншими. У наведеній далі таблиці продемонстровано, зокрема, кращі успіхи шкіл з незалежним фінансовим та адміністративним статусом та селективних граматичних шкіл порівняно з залежними від місцевої влади та неселективними школами. [5, 11].

Таблиця 1. Динаміка росту учнівських контингентів у різних типах англійських середніх шкіл (1992-2000)

Характеристика школи	Кількість шкіл	% збільшення вступу до школи у 1992-2000 рр.
<i>Рівень управління школою</i>		
Графство	2030	3,6
Добровільно субсидовані / контрольовані приватні школи	603	4,9
Фінансовані та контрольовані безпосередньо Міністерством освіти	497	16,4
<i>Умови вступу до школи</i>		
Загальноосвітні	2787	4,4
Середні сучасні	179	15,3
Селективні (граматичні)	164	19,8

4) *Якісне розширення пропозиції (структурна диференціація освітньої системи)*. Лейбористські уряди значно активізували політику диференціації освітньої пропозиції. У 2001 році освітній вибір включав такі типи шкіл:

(1) міські технологічні коледжі. Запроваджені згідно Акту Бейкера у 1988р. і спрямовані на спеціалізацію у сфері інформаційних технологій. Передбачалось залучення приватного бізнесу до їх фінансування та менеджменту, що не було реалізовано в повній мірі. Існує 16 таких закладів [1, 25].

(2) спеціалізовані школи (з 1993 р.) . Статус спеціалізованої може набути загальноосвітня школа, у якій створені для цього певні умови (навчальні, фінансові, бажання батьків). Набуття статусу дозволяє отримати додаткове урядове фінансування. Більшість шкіл спеціалізуються в інформаційних технологіях (330); далі за популярністю йдуть мовні школи (58), спортивні (26) та мистецькі (19) [20, 3].

(3) комунальні школи – статус, наданий загальноосвітнім школам, керованим місцевими освітніми адміністраціями, лейбористським урядом (раніше - LEA county schools);

(4) фондові школи (foundation) - статус, наданий лейбористською адміністрацією абсолютній більшості грантових шкіл (grant-maintained schools), започаткованих консерваторами у 1988р. (близько 1100 на завершую чому етапі їх існування) [20, 3]

(5) добровільно фінансовані та добровільно контрольовані школи - релігійні приватні школи, що отримують державне фінансування. Традиційно існували школи, що належать англіканській, католицькій та іудейській (з XIX ст.) церквам. Між 1985 та 1990 роками кількість релігійних шкіл значно зросла. Лейбористи підтримують збільшення кількості релігійних шкіл, у тому числі і тих, що належать до нетрадиційних для Англії церков (5 іудейських, 2 сикхські, 4 мусульманські, 1 грецька ортодоксальна, 1 адвентистів сьомого дня) [1, 26];

(6) граматичні школи – традиційні селективні школи, кількість яких значно зменшилась за останнє десятиліття і складає 164, у яких навчається до 20 000 учнів [13, 3];

(7) середні сучасні школи – традиційно існуючі навчальні заклади, у яких навчаються діти з найнижчим рівнем академічних здібностей (179 шкіл та близько 40 000 учнів) [5, 11];

(8) міські академії – засновані за ініціативою лейбористського уряду у соціально бідних районах великих міст. Близькі за ідеєю до міських технологічних коледжів та чартерних шкіл (США). [1, 25];

(9) школи-маяки – школи поширення передового педагогічного досвіду, про які вже йшла мова вище;

(10) центри професійної якості – започатковані у 2001 році центри професійної освіти для дітей 14-19 років [1, 26].

Наявність широкого різноманіття типів шкіл все ж не задовольняє критиків реформ “справа”. Причинами тому є:

- припинення дії Програми оплачуваних навчальних місць, започаткованої консерваторами, за якою 45 тис. найталановитіших вихідців з бідних сімей навчалися у приватних школах за державний рахунок;
- обмеження батьківського вибору так званим “правилом додаткових навчальних місць”, за яким нова школа не може бути відкрита у місцевості, де в існуючих школах є вільні місця. Популярні (ефективні) школи стають у таких умовах переповненими, мають довгі черги для вступу. Вибір батьків залишається незадоволеним: їх діти потрапляють у ті школи, де є вільні місця, тобто – гірші школи”[16, 4-5].

5) *Рівень інформаційного забезпечення споживачів щодо можливостей вибору.* З 1992 року у національній пресі щорічно друкуються Порівняльні таблиці успішності шкіл. Лейбористи наполягли на необхідності відображення у Порівняльних таблицях “доданої вартості”, якої досягла кожна конкретна школа, тобто рівня прогресу учнів за навчальний рік, а не тільки їх абсолютних досягнень.

Крім порівняльних таблиць інформаційними джерелами, на основі яких здійснюється батьківський вибір є: відвідання школи, щорічні звіти шкіл, звіти інспекції шкіл, що проводяться OFSTED раз на чотири роки, інформаційні повідомлення LEA, рекламні матеріали шкіл тощо.

6) *Активізація впливу споживача на освітній ринок.* Проявами такої активізації стали: збільшення кількості батьківських місць у радах шкіл, реальні результати “голосування ногами”, тобто закриття неуспішних шкіл, з яких пішли учні. Однак, як відмічають дослідники, реальний рівень впливу батьків на навчальний процес є незначним і успішні школи самі обирають учнів та батьків замість того, щоб бути об’єктом вибору [21]. Найбільш вагомим гальмом впливу споживацького попиту на школи вважається згадуване вище “правило додаткових навчальних місць”, яке слугує перепорою створення нових шкіл за зразком американських чартерних [16].

7) *Активізація процесу приватизації освітніх послуг.* Кроками лейбористів у цьому напрямі стали: введення приватного менеджменту Зон освітньої активності, окремих неуспішних шкіл та “провальних” навчальних округів, розширення Приватної фінансової ініціативи (Private Finance Initiative), яка передбачає цілий ряд форм партнерства з приватними фірмами. Однак, принциповою умовою, що стримує цей процес, є вимога неприбуткового характеру діяльності бізнесових структур в освітній сфері. Відсутність прямого прибуткового інтересу, безумовно, стримує бажання приватних фірм вступити в освітній бізнес [16, 6].

Які ж пропозиції висловлюються неоліберальними мислителями щодо подальшого ходу освітніх реформ? В рамках проекту “Краща освіта”, здійснюваного у 2002 році активістами Інституту Адама Сміта, були висловлені такі пропозиції:

- відмінити “правило додаткових навчальних місць”, що дозволить успішним та популярним державним школам розширити свої можливості і надавати стільки і таких послуг, які користуватимуться попитом;
 - надати можливість навчання у будь-якому типі школи (включаючи приватні школи) дітей з бідних сімей шляхом запровадження освітнього ваучера, тобто забезпечення оплати навчання за державний рахунок у обсязі, який уряд витрачає на навчання учня у державній школі;
 - забезпечити батькам, учителям, неприбутковим інституціям можливість відкриття чартерних шкіл, що мають незалежний менеджмент, фінансованих державою на загальних підставах [16, 18].
- Усі ці заходи, однак, становлять, на думку керівництва Інституту Адама Сміта, лише першу стадію з двох, необхідних для перемоги неоліберального шляху в освіті. Друга стадія передбачає такі кроки:
- роздержавлення шкіл, тобто перехід шкільного майна та приміщень у власність шкільного трасту, адміністрованого радою опікунів;
 - надання державного фінансування будь-якій школі (державній, чартерній або приватній), що відповідатиме державним стандартам та матиме достатній контингент учнів [6, 25].

Література

1. Ball S. et al. Education policy in England. Changing modes of regulation: 1945-2001. Changes in Regulation Modes and Social Reproduction of Inequalities in Education Systems: A European Comparison. Deliverable 2. London: Institute of Education and King's College, University of London. February 2002.- 44p.
2. Blair T. The Third Way: New Politics for the New Century. London: Fabian Society. 1998.- 35 p.
3. Blair T. and Schroeder G. Europe: The Third Way/Die Neue Mitte. London: The Labour Party. 1999.- 25p.
4. Boyson R., Martino A. What we can learn from Margaret Thatcher. Heritage Lecture No. 650. November 24, 1999. <www.heritage.org/>
5. Bradley S., Taylor J. The Report card on competition in schols. London: Adam Smith Institute. 2002.- 19p.
6. Butler E., Pirie M. The new shape of public services. Vol.1 Health and Education. London: Adam Smith Institute. 2001.- 31 p.
7. Chan S.-M. et al. Primary and Secondary Education in England and Wales: From 1944 to the Present Day. 8th Edition. London: UNL. August 2002.- 46p.
8. Department for Education and Employment Excellence in Schools. London: HMSO. 1997.- <www.dfes.gov.uk>
9. Department for Education and Employment Excellence in Cities. London: HMSO. 1999.- <www.dfes.gov.uk>
10. Department for Education and Employment Green Paper: Schools: Building on Success. London: DfEE. 2001.- 89p.
11. Education at a glance.- Paris: OECD. 2001.- 406p.,
12. Hill D. “Education, Education, Education”, or “Business, Business, Business”? The Thied way ideology of new Labour's educational policy in England and Wales. Paper presented at the European Conference on Educational Research, Lahti, Finland 22-25 September 1999.- 36p.
13. Jesson D. Do grammar schools get better results. Report to CASE Seminar held on November 1999 at Westminster Central Hall.- 6p.
14. Labour Party New Labour: Because Britain deserves better (General election Manifesto). 1997. London: The Labour Party.- 45p.
15. Labour Party Ambishions for Britain (General election Manifesto). 2001. London: The Labour Party.- 44p.
16. Lambert Ch. Access to achievement. London: Adam Smith Institute. 2002.- 19p.
17. Mortimor P. Report to CASE Seminar held on November 1999 at Westminster Central Hall.- 8p.
18. Pirie M. Blueprint for a revolution. Second Edition. London: Adam Smith Institute. 1993.- 87p.
19. Pollard S. Customers not bureacrats. Identifoyng and getting real value for money in state education. London: Adam Smith Institute. 2002.- 19p.
20. Sharp P. Present Framework of secondary education. University of Leeds. School of Education. Educational and professional studies lecture. 8-9 October 2001. - 8p.
21. West A. et. al Secondary Scools: Who's dooing the choosig – parents or schools? Paper presented at BERA Conference. York. 1997. –17p.

РЕЗЮМЕ

А.А.Сбруева “Третий путь” реформирования английской школы и его оценки в контексте неоллиберальной идеологии.

В статье представлена характеристика образовательных реформ, осуществленным лейбористскими правительствами под руководством Т.Блэра, и их оценка с позиций неоллиберальной идеологии.

SUMMARY

A.A.Sbruieva. “The Third Way” of English education reforms and their evaluation from the point of view of neoliberal ideology.

The article is devoted to the characteristics of the education reforms implemented by the Labour Governments of T.Blair. The appraisal of the reforms made by the representatives of neoliberalideology is analyzed.